

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 sierpnia 2019r.

Sąd Okręgowy w Suwałkach I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSO Cezary Olszewski
Sędziowie:	SSO Agnieszka Kluczyńska (spr) SSO Alicja Wiśniewska
Protokolant:	st. sekr. sąd. Ewa Andryszczyk

po rozpoznaniu w dniu 21 sierpnia 2019 roku w Suwałkach

na rozprawie

sprawy z powództwa **M. A. (1)**

przeciwko Z. A., B. A., S. A. (1), U. A., B. F.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda M. A. (1) od wyroku Sądu Rejonowego w Elku z dnia 11 kwietnia 2019, sygn. akt I C 83/19

I. Oddala apelację.

II. Zasądza od powoda solidarnie na rzecz pozwanych kwotę 900,00 zł (dziewięćset złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu apelacyjnym.

SSO Agnieszka Kluczyńska SSO Cezary Olszewski SSO Alicja Wiśniewska

Sygn. akt I Ca 225/19

UZASADNIENIE

Powód M. A. (1), wniósł o zasądzenie na jego rzecz od pozwanej S. A. (1) kwoty 9825 zł, od pozwanej U. A. kwotę 5895 zł, od pozwanego Z. A. kwoty 5895 zł, od pozwanej B. F. kwoty 5895 zł i od pozwanego B. A. kwoty 5895 zł, płatnych od dnia 30 sierpnia 2016 r. w stosunku do wszystkich pozwanych i zasądzenia na rzecz powoda kosztów postępowania w stosunku do wszystkich pozwanych. W uzasadnieniu wskazano że w dniu 29 sierpnia 2016 r. zmarł M. A. (2), dziadek powoda, a mąż i ojciec pozwanych. Sąd Rejonowy w Elku postanowieniem z dnia 18 kwietnia 2017 r. w sprawie o sygnaturze akt I Ns 721/16 stwierdził nabycie praw do spadku po zmarłym - na podstawie ustawy. Żona nabyła spadek w 1/4 części, dzieci zaś w 3/10 części. Spadek był obciążony zapisem na rzecz wnuka M. A. (1). Przedmiotem zapisu była połowa lokalu mieszkalnego, stanowiącego współwłasność małżeńską z pozwaną S. A. (1). Całkowita wartość spadku to kwota 133 668 zł. Na wskazaną kwotę składa się wartość połowy lokalu mieszkalnego o wartości 78 600 zł, połowa wartości samochodu B. wartości 12 500 zł oraz nieruchomości

w gminie O. o wartości 41 368 zł i udziałów pracowniczych o wartości 1200 zł. Powód dochodzi wskazanej kwoty od wszystkich spadkobierców ustawowych stosownie do ich udziałów spadkowych z ograniczeniami wynikającymi z art. 998 § 1 k.c. to jest do kwoty przewyższającej własny zachówek. Do chwili obecnej z zapisu testamentowego z powodem rozliczył się jedynie syn zmarłego – J. A.. **W odpowiedzi na pozew z dnia 20 lutego 2019 r. pozwani S. A. (1), U. A., Z. A., B. F., B. A.**, reprezentowani przez pełnomocnika w osobie radcy prawnego, wnieśli o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na rzecz każdego z pozwanych kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu wskazano że powództwo nie zasługuje na uwzględnienie. Bezsprzeczne w sprawie jest, że M. A. (2) sporządził w dniu 22 sierpnia 2016 r. testament, w którym zawarta jest wola przekazania na rzecz wnuka M. A. (1) lokalu mieszkalnego położonego w E. przy ul. (...). Rozporządzenie to zostało potraktowane przez Sąd Rejonowy w Elku w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku jako zapis testamentowy. Pozwani podnieśli, że spadkodawca nie mógł uczynić powyższego zapisu, albowiem nie był on stuprocentowym właścicielem przedmiotowego lokalu. Podkreślenia wymaga, że spadkodawca w swoim testamencie nie przewidział świadczenia alternatywnego, za jakie uznać należy żądanie powoda.

Sąd Rejonowy w Elku wyrokiem z dnia 11 kwietnia 2019 roku w sprawie sygn. akt I C oddalił powództwo.

U podstaw rozstrzygnięcia Sądu legły następujące ustalenia i zważenia prawne:

M. A. (2) zmarł 29 sierpnia 2016 r. w E., gdzie ostatnio na stałe zamieszkiwał. Pozostawił żonę S. A. (2) z domu K. oraz pięcioro dzieci: Z. A., B. F., B. A., U. A. i J. A.. M. A. (1) – syn J. A. – jest wnukiem spadkodawcy.

W dniu 22 sierpnia 2016 r. spadkodawca M. A. (2) sporządził testament w obecności świadków Z. J. i L. S., w myśl którego na wypadek śmierci przekazał mieszkanie położone w E. przy ul. (...) wnukowi M. A. (1).

Postanowieniem Sądu Rejonowego w Elku w sprawie o sygn. akt I Ns 721/16 stwierdził, że spadek po M. A. (2) nabyli: żona S. A. (1) w 1/4 części i dzieci: J. A., Z. A., U. A., B. F. i B. A. – każde z nich w 3/20 części. Testament sporządzony przez spadkodawcę Sąd potraktował przy tym jako zapis na rzecz M. A. (1). Apelacja M. A. (1) oddalona została postanowieniem Sądu Okręgowego w Suwałkach z dnia 11 lipca 2018 r., sygn. akt I Ca 267/18. Bezsprzeczne w niniejszej sprawie pozostaje, iż rozporządzenie woli na wypadek śmierci (testament) sporządzone przez M. A. (2) przybrało formę przeznaczenia M. A. (1) mieszkania położonego w E. przy ul. (...), przy czym strony pozostają zgodne co do tego, że spadkodawcy przysługiwał wyłącznie udział w wysokości 1/2 we wskazanym składniku majątkowym, skoro spadkodawca pozostawał jego współwłaścicielem wraz z żoną S. A. (1) na prawach wspólności ustawowej małżeńskiej, a także, że lokal ten nie wyczerpywał całości spadku po zmarłym. Oprócz spornego mieszkania, w skład spadku wchodził bowiem także samochód marki B., nieruchomości w gminie O. i udziały pracownicze.

Zgodnie z art. 968 § 1 k.c. spadkodawca może przez rozrządzenie testamentowe zobowiązać spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby (zapis zwykły). W myśl natomiast art. 971 k.c. jeżeli spadek przypada kilku spadkobiercom, zapis obciąża ich w stosunku do wielkości ich udziałów spadkowych, chyba że spadkodawca postanowił inaczej. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszego zapisu.

Wykonanie zapisu zwykłego, jaki uczynił w swoim testamencie M. A. (2) na rzecz wnuka - M. A. (1), następuje w podobny sposób, jak wykonanie każdego innego zobowiązania – a zatem poprzez spełnienie świadczenia zgodnie z treścią zobowiązania. To, w jaki sposób i co musi zostać uczynione, aby prawidłowo wykonać zapis zwykły, zależy w głównej mierze od tego, co jest jego przedmiotem, tzn. na czym polega świadczenie dłużnika obciążonego zapisem zwykłym. Zastosowanie znajdują tu ogólne przepisy o wykonaniu zobowiązań, chyba że dane zagadnienie regulują przepisy o zapisie zwykłym.

Przykładowo, jeżeli przedmiotem zapisu jest nieruchomość, to do pełnego wykonania obowiązku wynikającego z zapisu nie wystarcza samo wydanie nieruchomości, lecz konieczne jest jeszcze przeniesienie prawa własności na zapisobiercę (zob. wyr. WSA w Warszawie z 25.4.2008 r., I SA/Wa 26/08, L.).

Tym samym, dochodzenie roszczeń z zapisu zwykłego, w przypadku gdy spadkobiercy nie wykonują tego zapisu w sposób dobrowolny, następuje zasadniczo poprzez wytoczenie powództwa o wykonanie zapisu zwykłego. Przedmiot postępowania determinowany jest przez treść zapisu zwykłego, w zależności od której żądanie pozwu będzie dotyczyło zasądzenia sumy pieniężnej, złożenia zastępczego oświadczenia woli, wydania rzeczy itp.

Skoro zatem spadkodawca sporządził testament w którym uczynił zapis, iż na wypadek śmierci przekazuje swoje mieszkanie położone w E. przy ul. (...) wnukowi M. A. (1), abstrahując już od faktu, iż w chwili śmierci miał prawo rozporządzać wyłącznie udziałem w przedmiotowym lokalu, to zapisobierca może skutecznie domagać się od spadkobierców tylko takiego świadczenia – przeniesieni prawa własności poprzez złożenie oświadczenia woli w odpowiedniej formie, nie może zaś domagać się od nich zapłaty. Zapis polega bowiem na zobowiązaniu spadkobiercy do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby i jego wykonanie nie może polegać na spełnieniu innego świadczenia aniżeli określone w rozrządzeniu testamentowym. Wyjątek przy tym stanowi okoliczność, gdy testator przewidział możliwość świadczenia alternatywnego – sytuacja taka nie miała jednak miejsca w stanie faktycznym niniejszej sprawy.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia wywiódł powód, zarzucając naruszenie przepisów postępowania, tj art. 39 kpc w zw z art. 968 kc i art. 998 kc poprzez niewłaściwą interpretację powołanych przepisów i wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie kwoty pozwem dochodzonej ewentualnie – uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania;

W uzasadnieniu apelacji wskazano, że relację pomiędzy stronami procesu są bardzo złożone wręcz wrogie a przedmiotem zapisu jest 1/2 lokalu mieszkalnego, w którym zamieszkuje troje pozwanych. Ograniczenie zapisu o art. 998 kc pozwalało potraktować go wyjątkowo – w oparciu o art. 357 kc. W ocenie apelującego nie można by wykonać orzeczenia sądu w przypadku gdyby powód stał się współwłaścicielem lokalu i wymagana byłaby zgoda spółdzielni, w zasobach której lokal ten znajduje się. Tymczasem powód wystąpił o zapłatę 1/4 wartości lokalu ; apelujący powołał przy tym orzeczenie Sądu Najwyższego, z którego (jego zdaniem) wynika, że wykonanie zapisu, którego przedmiot nie da się podzielić można wykonać poprzez rozliczenie pieniężne.

W odpowiedzi na apelację pozwani wnieśli o jej oddalenie. W ocenie apelujących – nawet jeśli przyjąć prawidłowość rozumowania powoda, to zastosowanie w sprawie mógłby znaleźć art. 1006kc, tj powód musiałby uiścić odpowiednią sumę pieniężną na rzecz pozwanych ; jednocześnie pozwani wskazali, że orzeczenie sądu Najwyższego dotyczy zupełnie innego stanu faktycznego i nie ma w nim mowy o dochodzeniu roszczenia pieniężnego w zamian za roszczenie „rzeczowe”.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest niezasadna. Sąd pierwszej instancji przeprowadził bowiem prawidłowo wszelkie czynności procesowe, łącznie z postępowaniem dowodowym oraz dokonał prawidłowej subsumpcji stanu faktycznego pod właściwe normy prawa materialnego.

W niniejszej sprawie spór zasadzał się na kwestii możliwości dochodzenia przez zapisobiercę innego przedmiotu niż ten określony w zapisie w sytuacji, gdy testator takiego rozrządzenia nie zamieścił w zapisie.

Nie ulega wątpliwości, że na skutek ustanowienia zapisu pomiędzy obciążonym zapisem a zapisobiercą powstaje stosunek zobowiązaniowy. Zapisobierca jest więc wierzycielem a obciążony – dłużnikiem, zaś przedmiotem: świadczenie majątkowe określone przez spadkodawcę w testamencie. Zatem z chwilą otwarcia spadku zapisobierca ma wierzytelność (roszczenie) o spełnienie świadczenia z tytułu zapisu zwykłego. Przedmiotem zapisu może być każde świadczenie majątkowe , które może być przedmiotem zobowiązania. Podstawowe znaczenie ma wola testatora i strony muszą się tej woli podporządkować. Strony nie mogą dowolnie go modyfikować w sytuacji gdy testator taką możliwość wyłączy. W innych przypadkach można rozważać, czy i w jakich granicach strony mogą kształtować łączący je stosunek prawny w oparciu o art. 353¹kc (tak : Komentarz do art. 968 Kodeksu Cywilnego , A. Kidyba, E. Niezbecka ;

LEX, teza 13). Co należy podkreślić – ewentualna modyfikacja woli testatora możliwa jest jedynie w sytuacji wyrażenia zgodnej woli stron stosunku zobowiązaniowego – co wprost wynika z treści art. 353¹ kc.

W sytuacji zatem sporu stron co do sposobu wykonania zobowiązania i zawiśnięcia sporu sądowego – taka modyfikacja nie jest możliwa.

Podawane przez pełnomocnika powoda w apelacji czynniki, mające sugerować konieczność zastosowania przez sąd art. 357¹ kc również nie mogą mieć w sprawie zastosowania.

Za poglądami doktryny Sąd Okręgowy wskazuje, że przepisy prawa cywilnego nie dają żadnych podstaw do stosowania - nawet w drodze analogii - clausuli rebus sic stantibus w dziedzinie prawa spadkowego. Po pierwsze dlatego, że art. 357¹ k.c. - zgodnie ze swoim dosłownym brzmieniem - ma zastosowanie wyłącznie do umów. Wyklucza to - stosowanie go do innych stosunków prawnych, które nie mają swojego źródła w umowie. Po drugie, nie można obalać woli osoby zmarłej tylko i wyłącznie na tej podstawie, że pomiędzy sporządzeniem testamentu, a jego wykonaniem nastąpiła nadzwyczajna zmiana stosunków, jeżeli w prawie spadkowym brak jest wyraźnego przepisu, pozwalającego na uwzględnienie tej zmiany. Wola osoby zmarłej wiąże niezależnie od życzeń i przypuszczeń osób kwestionujących testament. W innym wypadku bowiem, gdyby można było obalić wolę zmarłego w drodze clausuli, dziedziczenie opierałoby się na swoistym domniemaniu, co do rzeczywistej woli spadkodawcy. Podstawą więc obalenia tej woli nie może być sam fakt nadzwyczajnej zmiany stosunków, mający miejsce po sporządzeniu testamentu. Testament może być zakwestionowany wyłącznie w drodze i w wypadkach wyraźnie przez prawo określonych. Testator w testamencie może uzależnić moc wiążącą swoich rozrządzeń od istnienia w chwili otwarcia spadku określonych warunków lub stosunków. Postanowienie takie daje możliwość zmodyfikowania lub obalenia woli zmarłego w drodze art. 946 k.c., a więc przy zastosowaniu reguł wykładni testamentu, o ile rzeczywiście nastąpi nadzwyczajna zmiana, mająca wpływ na treść rozrządzeń zmarłego. Spadkodawca zawsze może umieścić w treści testamentu swoistą klauzulę, określającą wpływ zmiany stosunków po sporządzeniu testamentu na uprawnienia osób, mających otrzymać korzyści ze spadku. Wola ta będzie wiążąca w takim zakresie, jaki wyraźnie wynika z treści testamentu. Nadto umieszczenie w testamencie postanowień, określających wpływ zmiany stosunków na uprawnienia poszczególnych osób, pozwala na dopasowanie rozrządzeń testatora do sytuacji, jaka zaistnieje po otwarciu spadku. Klauzula taka miałaby z reguły charakter prawny warunku. Warunek może być dodany do treści każdej czynności prawnej. Warunkowy może być także testament jako czynność prawna, czyli skuteczność tego aktu jako całości, może być uzależniona od ziszczenia się (lub nie) warunku. Spadkodawca ma prawo postanowić, że jego rozrządzenia będą wiążące wyłącznie w określonej sytuacji. Takie postanowienie uzależnia powstanie skutków prawnych związanych ze sporządzeniem testamentu od realizacji warunku określonego przez testatora. Nie są natomiast warunkowe, w takim wypadku, poszczególne postanowienia zawarte w testamencie

W świetle powyższych uwag, rozstrzygając problem stosowania clausuli rebus sic stantibus w prawie spadkowym należy stwierdzić, że art. 357¹ k.c. nie ma zastosowania do rozrządzeń testamentowych, ale testator zawsze może umieścić w testamencie postanowienia, na podstawie których możliwe będzie dostosowanie jego woli do zmienionych okoliczności i które to rozrządzenia będą pozwalały na uwzględnienie nadzwyczajnej zmiany stosunków, zachodzącej po sporządzeniu testamentu lub otwarciu spadku przy wykonywaniu rozrządzeń spadkodawcy. Zasadniczo jednak zmiana stosunków nie ma wpływu na wykonanie rozrządzeń zmarłego. Muszą więc być one wykonane zgodnie z treścią testamentu, chyba że treść ostatniej woli zmarłego lub okoliczności pozwalają na ich modyfikację w granicach art. 946 k.c.

Apelujący również nie ma racji twierdząc, iż przedmiotem zapisu jest rzecz niepodzielna. Przedmiotem zapisu jest bowiem odrębna własność lokalu mieszkalnego (mylnie wskazywana przez powoda jako spółdzielcze prawo do lokalu) i jest to ze swej istoty prawo podzielne. Konflikt istniejący pomiędzy stronami również nie może zrzutować na kształt roszczenia powoda – odmienny niż wola spadkodawcy. Orzeczenie Sądu Najwyższego powoływane przez powoda (z dnia 13 stycznia 2005 roku sygn. akt III CK 108/04) dotyczyło innej kwestii prawnej a przede wszystkim zapisu, którego przedmiotu nie da się podzielić; obowiązek powoda zapłaty pozwanym odpowiedniej sumy pieniężnej, zgodnie ze

stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w uchwale z dnia 31 stycznia 2001 r. III CZP 50/00, (OSNC 2001 r., nr 7-8, poz. 99), powstałby z chwilą zobowiązania pozwanych do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu na powoda udziałów w prawie.

Uznając zatem iż zaskarżony wyrok odpowiada prawu apelację oddalono (art.385 kpc).

SSO Cezary Olszewski SSO Agnieszka Kluczyńska SSO Alicja Wiśniewska